

جغرافیای شهری دانش زندگی شهرنشینی

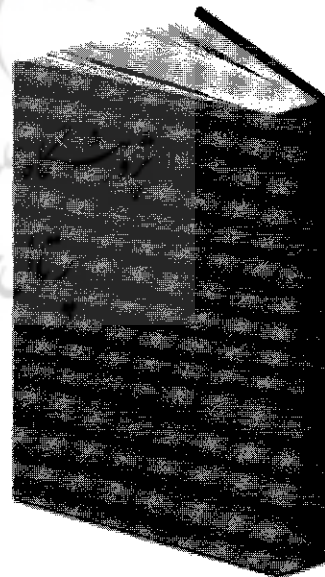
در چند دهه گذشته، به موازات افزایش بی‌امان و شتابزده جمعیت، سهم جمعیت شهری نسبت به کل جمعیت کشورها به سرعت بالا رفته و توسعه شهری را در مسیرهای نستجیده و غیرمنطقی قرار داده است. هجوم توده‌های انبوه انسانی به شهرها همراه با فشردگی واحدهای مسکونی و محدودیت جا و فضا، سروصداهای مزاحم و ناهنجار کارخانه‌ها و وسایل نقلیه شهری، خطرات ناشی از آلودگی هوا، اضطراب و ترس از بیماری‌های ناشناخته و نظایر این‌ها، میلیون‌ها نفر شهرنشین را مریض، عصبانی، کم‌اشتها و مبتلا به ناراحتی‌های قلبی و مغزی کرده و مرتباً بر تعداد تابلوهای روان پزشکان شهرها و تختخواب‌های آسایشگاه‌های روانی افزوده است.

• حسن اسماعیل‌زاده

انسان عصر حاضر به هنگام روز، خود را با محدودیت‌های بیشتری در میان کوهی از آهن و شیشه، آلومینیوم و بتن محبوس می‌کند و شب هنگام نیز لامپ‌های رنگارنگ نئون و سروصداهای سرسام‌آور شهرهای پرهیاهو و بی‌نظم نه تنها او را از دیدار طبیعت زیبای آسمان محروم می‌سازد بلکه در استراحت شبانه‌اش نیز اختلالاتی به وجود می‌آورد. با آگاهی از همه این آشفتگی‌ها و نابسامانی‌های جوامع شهری، می‌توان گفت که «شهرها بیمارند.» زیرا همان تکنولوژی که شهرهای غول‌آسای امروزی را به وجود آورده، در نابودی تدریجی آنها نیز سهمی به سزا داشته است.

به دنبال یافتن راهکاری یا حداقل امیدیه جهت تغییر این تصویر تیره شهری، شهرهای بزرگ برای زنده ماندن و ادامه حیات به سختی تلاش می‌کنند. متأسفانه در این تلاش و تکاپوی جانکاه، کمتر به نتایج رضایت‌بخشی می‌رسند. در اینجا است که انسان شهرنشین برای زیست بهتر و تأمین آسایش خود همه علوم و دانش‌های بشری را به خدمت می‌گیرد و علم جغرافیا یکی از آنهاست. در این رهگذر، دانشمندان جغرافیا در طرح و برنامه‌ریزی‌های شهری و حل مسائل پیچیده کانون‌های مدنی، همچنین هدایت صحیح و منطقی فعالیت‌های انسانی، نقش عمده‌ای ایفا می‌کنند.

کتاب حاضر، نخستین کتاب استاد فقید دکتر حسین شکویی، در زمینه جغرافیای شهری است که در هشت فصل

■ جغرافیای شهری

■ نویسنده: دکتر حسین شکویی

■ ناشر: مؤسسه تحقیقات اجتماعی و علوم انسانی،

تبریز، ۱۳۴۸

تراکم جمعیت در محله چینی‌ها، هنگ کنگ

مرحوم دکتر شکویی پس از عمری مطالعه در زمینه جغرافیای شهری، در سال ۱۳۷۳ موفق به تدوین الگوی نهایی جغرافیای شهری با عنوان «دیدگاه‌های نو در جغرافیای شهری» شدند که این اثر، عظیم‌ترین و غنی‌ترین اثر ایشان در زمینه مطالعات جغرافیایی در شهر می‌باشد.

تدوین یافته است. ایشان در این کتاب، ابتدا با بیان کلیاتی در زمینه مفاهیم شهر و جغرافیای شهری، به بررسی علت وجودی شهرها پرداخته‌اند. از نظر ایشان در پیدایش شهرها، علل مختلفی نقش دارند که از جمله آنها می‌توان به دو علت اصلی اشاره کرد:

۱) علل اقتصادی و فرهنگی که شامل انقلاب‌ها و تحولات کشاورزی، صنعتی و تجاری و همچنین امکانات اجتماعی، مذهبی، دانشگاهی و هنری می‌باشد.

۲) عوامل جغرافیایی که شامل:

الف) موقعیت دفاعی و بنادر.

ب) دسترسی به منابع آب و مواد غذایی.

ج) دسترسی به منابع و ذخایر معدنی و الوارهای جنگلی.

د) مجاورت با نیروگاه‌های برق، بازارها و کانون‌های سیاسی.

دکتر شکویی به نقل از رابرت دیکسن معتقد بود شهر عبارتست از استقرار به هم فشرده مسکن انسانی که مردم آن، غالباً به فعالیت‌های غیرکشاورزی اشتغال دارند. شهرها پس از شکل‌گیری، جهت تکوین و جمعیت‌یابی، مراحل را طی می‌کنند که از نظر تریقی تیلور، این مراحل، شامل مرحله کودکی (پیدایش مغازه‌ها و واحدهای مسکونی)، مرحله بلوغ (شکل‌گیری نواحی مختلف)، مرحله بلوغ (پیدایش کارخانجات و فقدان ناحیه مسکونی جهت اقامت طبقه اول و ثروتمند)، مرحله قبل از رشد کامل (وجود بخش خصوصی برای سکونت طبقه ثروتمند) و مرحله رشد کامل (اختصاص نواحی معینی جهت تجارت، صنعت و پیدایش انواع مسکن ارزان قیمت و گران قیمت) می‌باشند.

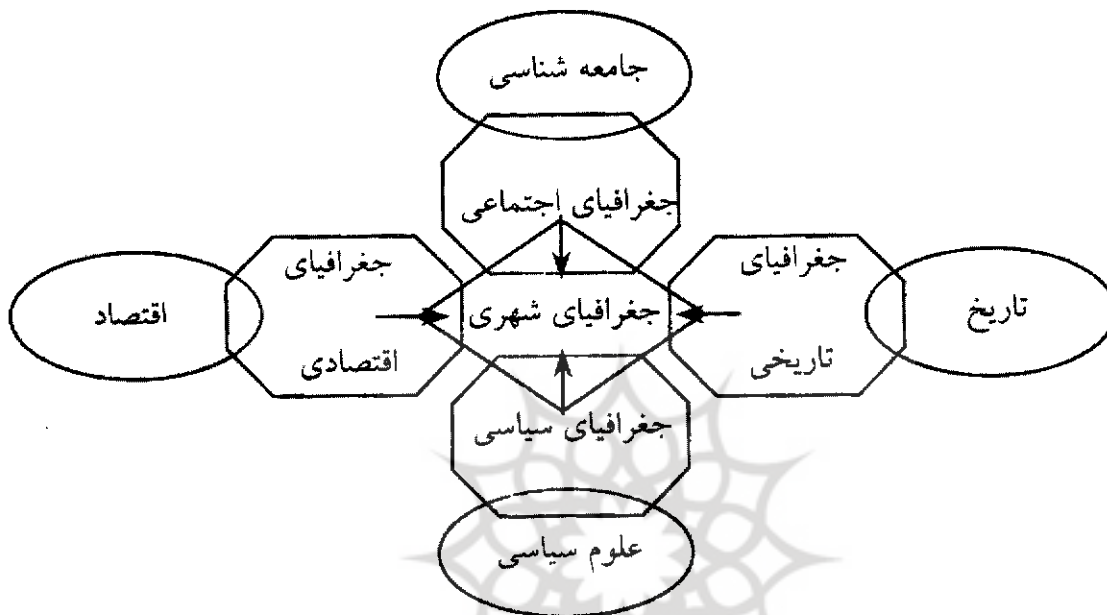
مؤلف در ادامه فصل اول به بررسی تیره‌ها و گروه‌های نژادی در شهرها و اکولوژی شهری پرداخته، سپس نقش شهرها و انواع شهرها را توضیح می‌دهد.

فصل دوم که به مباحث مربوط به شهرنشینی و توسعه شهری اختصاص یافته، مباحث عمده‌ای از قبیل شهر در بستر تاریخ، افزایش جمعیت شهرها، شهرنشینی در نواحی مهم جغرافیایی و روند توسعه شهری مطرح گردیده است.

از نظر مؤلف انقلاب صنعتی در اروپا پدیده بزرگی بود که از نتایج آن می‌توان به تکامل جوامع شهری به شکل امروزی، پیدایش قشرهای جدید و فلسفه‌های اجتماعی و اقتصادی تازه در شهرها اشاره کرد. پس از انقلاب صنعتی، شهرنشینی، مهاجرت به شهرها و افزایش جمعیت شهری، از پدیده‌های جالب دیگری بودند که دنیای جدیدی از شیوه زندگی را خلق کردند. در سال ۱۸۰۰، در سراسر اروپا، شهری با جمعیت بیش از یک میلیون نفر وجود نداشت. لندن و پاریس تنها شهرهایی بودند که در سال ۱۸۵۰، دارای جمعیت بالای ۱ میلیون نفر شدند. پنجاه سال بعد یعنی در سال ۱۹۰۰، تقریباً ۹ شهر دیگر به شهرهای میلیونی دنیا اضافه شدند که شامل برلین، مسکو، وین، سن پترزبورگ، نیویورک، فیلادلفیا، شیکاگو، توکیو و کلکته بودند. امروزه مشاهده می‌کنیم که تعداد شهرهای میلیونی بسیار زیاد شده و روز به روز بر تعداد آنها افزوده می‌شوند.

موضوع مهم دیگری که مؤلف در ادامه این فصل به آن پرداخته، شهرنشینی و توسعه شهری در نواحی مهم

شکل ۱-۲. همگرایی و ارتباط جغرافیای شهری با علوم مجاور

گشته و آن چنان تحولی یافته‌اند که اساساً قابل مقایسه با مشخصات و امکانات جغرافیایی گذشته آنها نمی‌باشد. این شهرها (متروپول‌های جهانی)، از مراکز مهم فعالیت‌های سیاسی، حکومتی و ملی به شمار می‌روند، بهترین و مجهزترین دانشگاه‌ها، بیمارستان‌ها، مؤسسات تحقیقی و هنری در این شهرها واقع شده‌اند. این شهرها نه تنها از مراکز پرجمعیت شهری به حساب می‌آیند بلکه ثروتمندترین مردم دنیا را نیز در خود جای داده‌اند و در نهایت فعال‌ترین و وسیع‌ترین شبکه‌های خطوط هوایی، رادیویی، تلویزیونی دنیا و همچنین ناشران کتاب، مجله و روزنامه در این شهرها قرار دارند. وجود کتابخانه‌ها و موزه‌های معروف و سرشار از آثار و تمدن انسانی به آنها اعتبار ویژه‌ای بخشیده است.

مؤلف در ادامه این فصل به بررسی زاغه‌ها و زاغه‌نشینان شهرهای بزرگ پرداخته است. ایشان معتقدند در قرن حاضر، به موازات توسعه شهری و پیدایش شهرهای غول‌آسا، گسترش زاغه‌نشینی و سکونت در محلات کثیف شهرها نیز به اوج خود رسید. در سراسر دنیا به ویژه، جهان سوم، امواج بیکاران و زارعین نیمه گرسنه روستاها و شهرهای کوچک، به سرعت به شهرهای بزرگ سرازیر می‌شوند و فضاهای خالی حومه‌ها و حتی داخل شهرها را اشغال می‌کنند.

جغرافیایی است. از نظر ایشان، حداکثر شهرنشینی در کشورهای صنعتی دنیا مشاهده می‌شود و برخلاف جوامع صنعتی، جوامع روستایی از حداقل شهرنشینی برخوردارند. در کشورهای صنعتی، مهاجرت روستاییان به شهرها و جذب آنها در صنایع، خدمات و معادن، موجب افزایش جمعیت شهرها و تکامل تدریجی جوامع شهری بوده است در حالی که در کشورهای آسیایی و آفریقایی به علت فقدان صنایع پیشرفته و نارسایی بخش خدمات، نه تنها چنین امتیازاتی وجود ندارد بلکه مهاجرت روستاشهری، موجب افزایش انحرافات اجتماعی و اخلاقی و گسترش سکونت‌گاه‌های غیررسمی و زاغه‌های کثیف و آلوده در این کشورها شده است.

«شهرهای متروپلیتن جهانی» مبحث فصل سوم کتاب را تشکیل می‌دهد که امروزه در عصر جهانی شدن، جایگاه ویژه‌ای را به خود اختصاص داده است. در سال ۱۹۱۵ برای اولین بار، پاتریک گدس این شهرها را تحت عنوان شهرهای دنیا مطالعه کرد و در کتاب خود، از مسائل، مشکلات و آینده آنها سخن گفت. از آن زمان تاکنون باتوجه به مسیر نوین تکنولوژی، سیاست و فرهنگ، دگرگونی‌های چشمگیری در فعالیت‌های شهری، چهره و بافت شهرهای بزرگ دنیا پدیدار

هجوم توده انبوه انسانی به شهرها همراه با فشردگی واحدهای مسکونی و محدودیت جا و فضا، سروصداهای مزاحم و آلودگی کارخانه‌ها و وسایل نقلیه شهری، خطر ناشی از آلودگی هوا، اضطراب و ترس از بیماری‌های ناشناخته و نظایر این‌ها، میلیون‌ها نفر شهرنشین را مریض، عصبانی، کم‌اشتها و مبتلا به ناراحتی‌های قلبی و مغزی کرده و مرتباً بر تعداد تلخ‌های روان پزشکان شهرها و تخت‌خواب‌های آسایشگاه‌های روانی افزوده است.

و حداقل از منابع محیطی است به نحوی که نیازهای نسل آینده نیز در نظر گرفته شود.

مطالعه و بررسی شاخه‌ای دیگر از علم جغرافیا با عنوان «جغرافیای بازار»، عنوان فصل ششم را تشکیل می‌دهد که ابتدا به شکل نامحدود و نارسا از سال ۱۹۰۰ شروع شد ولی در سال ۱۹۵۴، ویلیام اهلوم، این بحث را به شکل جدی‌تری پی‌گیری کرد. به نظر اهلوم، توسعه و پیشرفت جغرافیای اقتصادی، بیشتر مربوط به تولید کالا است. اما همین تولید کالا در اکثر موارد، مستقیماً از مراکز تولید به مراکز مصرف حمل نمی‌گردد بلکه قبل از رسیدن به دست مشتری و مصرف‌کننده از محلی به محل دیگر و یا از شخص به شخص دیگر انتقال می‌یابد و از این رو بخش مهمی از مؤسسات تجاری و یا ساختمان‌های شهری به فعالیت‌های عمده فروشی و خرده‌فروشی کالاها اختصاص یافته و موجب می‌شود که شبکه‌های وسیع و بسیار پیچیده تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان به هم برسند، که این خود، مسأله تازه‌ای را به نام «بازاریابی» مطرح می‌سازد.

مؤلف، در ادامه به بررسی مشخصات بازارها، ارتباط آنها با عوامل جغرافیایی، مشتری و بازار و بازارهای محلی پرداخته است. سپس مراکز خرید و فروش در شهرها و تحولات

دکتر شکویی در فصل چهارم به نقش و اهمیت وسایل ارتباطی در شهرها پرداخته‌اند. ایشان معتقدند پس از انقلاب صنعتی و توسعه ارتباطات شهری، فعالیت و نقش شهرها و همچنین ساکنان آنها چند برابر افزایش یافته و امکانات تازه‌ای در مرحله تکامل شهرنشینی و توسعه شهری به وجود آمده است. ایشان تأثیرپذیری اشکال متنوع واحدهای انسانی با وسایل ارتباطی در داخل شهرها را در سه دوره مجزا بررسی کرده‌اند. در دوره اول بافت شهرها تحت تأثیر قدم‌های انسانی و رفت و آمدهای روزانه مردم بدون وسایل ارتباطی عملی می‌شود. در دوره دوم، شهرها پس از ورود ماشین بخار در صنعت حمل و نقل و ایجاد وسایل جدید ارتباطی، تغییر بافت داده‌اند و در دوره سوم (عصر حاضر)، شهرها با استفاده از تکنولوژی بسیار پیشرفته، تغییر شکل داده‌اند. لازم به ذکر است که عده‌ای از جغرافیدانان، این دوره‌های تحول در ارتباطات شهری را تحت عنوان جامعه روستایی، جامعه صنعتی و ماشینی، عصر الکترونیسته مطالعه و بررسی می‌کنند.

از نظر مؤلف، علت وجودی تعداد زیادی از شهرهای امروزی، وسایل حمل و نقل ارتباطی است. توان گفت که در داخل و یا در مجاورت این قبیل شهرها وسایل ارتباطی نظیر راه‌آهن، شاهراه‌ها، جاده‌ها، راه‌های آبی و فرودگاه‌ها وجود داشته و هر یک از عوامل فوق به جهاتی توانسته است توده‌های انبوه انسانی را در اطراف خود متراکم سازد و نطفه اولیه شهری را به وجود آورد.

فصل پنجم به بررسی متابولیسم شهری می‌پردازد. ابل والمن، استاد دانشگاه جان هاپکینز معتقد است: «اشکال عمده شهرها، کمی آب و آلودگی هوا می‌باشد. منابع آب خیلی زیاد است ولی تهیه آن، مستلزم سرمایه‌گذاری‌های زیاد و پیش‌بینی‌های لازم می‌باشد. آلودگی هوا و آب‌ها نیز به تمیحات و فعالیت‌های اقتصادی بستگی دارد.»

از مهم‌ترین مسائلی که مدیران و مسئولان امور شهری با آنها در ارتباطند عبارتند از: ۱- تأمین آب شهرها؛ ۲- آلودگی آب‌ها؛ ۳- آلودگی هوا. بدون تردید یکی از راه‌های دستیابی به توسعه پایدار، کاهش آلودگی‌ها و استفاده مناسب

مجتمع مسکونی آتی ساز، تهران

شهرها پس از شکل گیری، جهت تکوین و جمعیت یابی، مراحلی را طی می کنند که از نظر کیفیت تیلور، این مراحل، شامل مرحله کودکی (پیدایش مغازه ها و واحدهای مسکونی)، مرحله قبل از بلوغ (شکل گیری نواحی مختلف)، مرحله بلوغ (پیدایش کارخانجات و فقدان ناحیه مسکونی جهت اقامت طبقه اول و ثروتمند)، مرحله قبل از رشد کامل (وجود بخش مخصوصی برای سکونت طبقه ثروتمند) و مرحله رشد کامل (اختصاص نواحی معینی جهت تجارت، صنعت و پیدایش انواع مسکن ارزان قیمت و گران قیمت) می باشند

زیاد از تجارت عمده فروشی در بخش مرکزی شهرها، کاسته خواهد شد. جیمز وانس نیز معتقد است بخش مرکزی شهرها در آینده ممکن است به دو بخش ادارات و خدمات و بخش خریدتقسیم شود.

در فصل پایانی کتاب به مطالعه حومه های شهری پرداخته شده است. از نظر دکتر شکویی، یکی از جالب ترین چهره های جغرافیایی شهری امروزی، رشد، توسعه و گسترش بسیار زیاد حومه های شهری است که خود از پدیده های قرن بیستم و ناشی از افزایش سریع جمعیت در شهرهاست. از طرفی در این قرن، اقتصاد شکوفا و تکامل یافته شهرها به ساکنان آنها امکان می دهد که واحدهای مسکونی خویش را در فضاهای باز و سبز و خرم در اطراف شهرها انتخاب کنند. گاهی نیز افزایش واحدهای مسکونی در حومه ها با محدود شدن اعضای خانواده ها و تمایل به زندگی مستقل زوج های جوان مربوط می شود.

مؤلف در ادامه، دوره های حومه نشینی و تفاوت حومه ها با شهرهای اقماری را بررسی کرده است. از نظر ایشان، شهرهای اقماری برخلاف حومه ها، از نظر اقتصادی تا حدود زیادی مستقل هستند. همچنین این شهرها، با یک درجه معین و محدودی با شهر مرکزی یا یک شهر بزرگتر در

مربوط به بخش خرده فروشی را مطالعه کرده است. فصل هفتم به مطالعه بخش مرکزی شهرها اختصاص یافته است. مؤلف، معتقد است شهرها همانند موجودات زنده، جاندار و فعال می باشند و اگر آنها را با همین عنوان یاد کنیم بخش مرکزی شهرها به عنوان قلب و روح آنها خواهد بود، جایی که آثار و علائم و زخم هایی از حوادث تاریخی، مذهبی و فرهنگی در حساس ترین بخش این موجودات زنده، عامل شکننده و خردکننده محسوب می گردد و چه بسا همه نسوج زنده و جاندار آن را متأثر سازد. مهم ترین مشخصات بخش مرکزی شهرها عبارت اند از: ۱- تمرکز فعالیت های عمده اقتصادی و تجاری در این بخش. ۲- تراکم بالای انسانی و ماشین ها در ساعات معینی از روز. ۳- فقدان یا کمبود واحدهای مسکونی در بخش های مرکزی شهرها. ۴- وجود این بخش از شهر به عنوان مهم ترین منبع درآمد مالیاتی شهرداری ها. ۵- تمرکز فعالیت های اداری و منابع چاپ و کتاب و انتشاراتی در این بخش شهری.

در ادامه این فصل، بخش مرکزی شهرهای لندن، نیویورک و تبریز به عنوان نمونه بررسی گردیده است. در نهایت آینده بخش مرکزی شهرها بررسی شده است. ریموند مورفی معتقد است در سال های آینده، به احتمال

از مهم‌ترین مسائلی که مدیران و مسئولان امور شهری با آنها در ارتباطند عبارتند از:
 ۱- تأمین آب شهرها؛ ۲- آلودگی آب‌ها؛ ۳- آلودگی هوا. بدون تردید یکی از راه‌های دستیابی به توسعه پایدار، کاهش آلودگی‌ها و استفاده مناسب و حداقل از منابع محیطی است به نحوی که نیازهای نسل آینده نیز در نظر گرفته شود

زمان ایشان، در کشور، مورد بی‌توجهی قرار گرفته بودند. ایشان در زمینه تحلیل‌های جغرافیایی در شهر، معتقدند که بایستی از آراء و اندیشه‌های علمای جغرافیا، فلسفه سیاسی، اقتصاد توسعه و جامعه‌شناسی بهره‌مند شویم و میان رشته‌ای بودن جغرافیای شهری را مورد تأکید قرار دهیم. این امر در صورتی حاصل می‌شود که در تحلیل مباحث جغرافیای شهری، «نظریه‌های اجتماعی»، «اقتصاد سیاسی» و «امر توسعه» را محور اصلی به شمار آوریم. شاید تنها از این طریق است که می‌توان به اندیشه‌های کلیدی در جغرافیا دست یافت و علم جغرافیا را زنده و پویا ساخت.

به نظر ایشان، در زمان ما، منطق جغرافیای شهری، منطق معرفت به شرایط اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و ایدئولوژی نظام حاکم است. شهر یک پدیده مستقل و خودگردان نیست، بلکه بخشی از ساخت‌های جامعه و نمودی از اوضاع تأمل‌برانگیز آن است. در واقع، کشف مسائل پیچیده شهری، کشف حقایق فضای جغرافیای کشورهاست. به نظر ایشان، تحلیل اکولوژیک شهرها، در واقع تبیین نظام اجتماعی کشورهاست و میزان توانمندی یا ضعف این نظام را نشان می‌دهد. شهر نمودی از نیروی اجتماعی سازنده و فلج‌کننده به شمار می‌آید و سیمای شهر، نشان‌دهنده این واقعیت است که این نیروها در یک «نبردگاه رقابتی» چگونه یکدیگر را تضعیف یا حذف می‌کنند. آیا نظریه «انتخاب اصلح داروین» و به تبع آن «داروینیسم اجتماعی»، ظهور و تسلط خود را در مادر شهرهای جنوب تثبیت کرده است؟

دکتر شکویی در تألیف این کتاب، سعی کرده‌اند که بیشتر نظریه‌های اجتماعی و اقتصادی را با توجه به ساخت‌های شهری مطرح کنند، ضمن این که طرح همه این نظریه‌ها، دلیل بر پذیرش تمامی آنها نیست بلکه هدف ایشان این است که در یک کتاب دانشگاهی، همه این نظریات و اندیشه‌ها، یکجا مورد بحث و تحلیل قرار گیرد. با وجود این، در اغلب موارد با تطبیق این نظریه‌های اجتماعی - اقتصادی، با شرایط حاکم بر جهان سوم، تلاش شده است تا جغرافیای شهری کشورهای جنوب، تدوین و ترسیم گردد.

ارتباط می‌باشند. در حالی که حومه‌ها اکثراً نقش اسکان دارند و فاصله آنها با مادر شهر بسیار کم است. حومه‌ها تأمین‌کننده کارگر و نیروهای فعال انسانی و مصرف‌کننده کالاها هستند در حالی که شهرهای اقماری جذب‌کننده کارگر و نیروی فعال انسانی و تولیدکننده کالاها می‌باشند. دکتر شکویی در ادامه، مرزهای دهشهر (مناطق باریک بین شهر مرکزی و روستاها) را مطالعه کرده‌اند، سپس به بررسی مراکز خرید و فروش در حومه‌ها، امتیازات حومه‌ها (استقلال حومه‌ها، وجود فضای سبز و باز، هوای تمیز و...)، رفت و آمد روزانه به شهرها، صنایع در حومه‌ها و حومه‌نشینی در کشورهای توسعه یافته پرداخته‌اند.

به طور کلی کتاب حاضر اثر ارزشمند مرحوم آقای دکتر حسین شکویی می‌باشد (که در دو جلد تدوین یافته است). ایشان با مطرح کردن مسائل عمده شهرها، در جهت یافتن راهکاری برای حل این مسائل بودند، و به این خاطر به بررسی مباحث مختلف جغرافیای شهری از قبیل روند شهرنشینی و نحوه توسعه شهری، اکولوژی شهرها، مادرشهرها و شهرهای متروپلیتن جهانی، نقش وسایل ارتباطی در شهرها، آلودگی‌های زیست محیطی و منابع آب شهری، بازارهای شهری، بخش مرکزی و حومه‌های شهری پرداخته‌اند و برای بررسی این مباحث، از ۲۸ منبع لاتین و ۴ منبع فارسی استفاده کرده‌اند.

مرحوم دکتر شکویی پس از عمری مطالعه در زمینه جغرافیای شهری، در سال ۱۳۷۳ موفق به تدوین الگوی نهایی جغرافیای شهری با عنوان «دیدگاه‌های نو در جغرافیای شهری» شدند که این اثر، عظیم‌ترین و غنی‌ترین اثر ایشان در زمینه مطالعات جغرافیایی در شهر می‌باشد. چرا که مباحث عمده‌ای در زمینه شهر و مفاهیم شهری. مکاتب مربوط به جغرافیای شهری، شهر و مدنیت در دوره‌های مختلف تاریخی، مادرشهرها، ریخت شهری، روابط و وابستگی‌های فضایی بین شهر و روستا، سیستم‌های شهری و منطقه‌ای، تمرکززدایی در سیستم‌های سکونت‌گاهی، نظریه‌های اجتماعی و شهرگرایی و ساخت اکولوژیک شهر بخشی از مباحث اصلی این کتاب هستند؛ مباحثی که تا